

Recensies

Sven Tuytens en Rudi van Doorslaer, *Piet 'Israël' Akkerman, van Antwerpse vakbondsleider tot Spanjestrider* (Antwerpen/ Waasland: ABVV Algemene centrale, 2016) 176 p.
ISBN 978-90-9029-684-5

In een kleine, liefdevol verzorgde uitgave vertellen Rudi van Doorslaer en Sven Tuytens het levensverhaal van Piet Akkerman, vakbondsleider en Spanjestrider, zoon van Joods-Poolse ouders die naar België emigreerden. In de zomer van 1905 reisde Jozef Akkerman, toen 22 jaar oud, van het Poolse Radom naar Antwerpen, op de vlucht voor werkloosheid en politieke onrust. Twee jaar later trouwde hij daar met Bluma Klipper, die al in 1896 met haar vader naar België was uitgeweken. Hun oudste zoon Emiel wordt in 1908 geboren, vijf jaar later, op 22 juni 1913 volgt Israël die zich later Piet zal gaan noemen.

Vader Akkerman was er vrij snel in geslaagd zich op te werken in de bloeiende Antwerpse diamantindustrie maar in de Eerste Wereldoorlog moet het gezin uitwijken naar Scheveningen waar het tot 1919 verblijft. Drie jaar na hun terugkeer in Antwerpen overlijdt Jozef en staat moeder Bluma er alleen voor. Ze was een traditioneel ingestelde gelovige vrouw; de beide zonen kiezen daarentegen al op jonge leeftijd voor de marxistisch-zionistische pioniersbeweging Hashomer Hatzair, een jongerenbeweging die voorbereidde op de emigratie naar Israël en aan de basis stond van de eerste kibboetsen. In een niet gedateerde brief aan zijn moeder – die in 1932 hertrouwd was en in Londen was gaan wonen – geeft Israël een treffende beschrijving van zijn jeugd:

Ik weet, Mama, wat gij alles voor ons gedaan en geofferd hebt. Wij waren niet immer akkoord, en tusschen mijn en Uwe ideeën was een onoverkomelijke afgrond die wij nooit hebben kunnen overbruggen. (...) ons scheidde een wereld – een wereld die ligt tussen 'zich bukken' en 'zich verzetten'. Tusschen ons beide ligt: de daad (...) Opgevoed in een maatschappij waarin onrecht en verdrukking van de mensch schering en inslag zijn, heb ik geleden als arbeider, geleden als Jood. Men heeft mij betrapt en ik heb mij niet – zoals zovele van mijn vroegere jeugdvrienden – gebukt onder de slagen – verlegen gelachen als men mij bespooog en getracht het geluk te vinden door het bezit van geld. Ik was nog heel jong, gij weet het, toen ik de toestanden in de maatschappij juist begon in te zien.

Emiel, de oudere broer, treedt rond 1930 toe tot de Belgische Communistische Partij, Israël volgt hem. Tot 1932 kon hij nog werk vinden in de diamantindustrie,

dan wordt hij werkloos en kan alleen nog in het Luikse steenkoolbekken terecht. Vlak voor zijn vertrek naar Spanje, eind 1936, geeft hij een vriend het manuscript van een roman die hij heeft geschreven over de harde werkelijkheid van de mijnwerkerswereld: *Als de vliegwielen stilstaan*. Tussen 1931 en 1936 neemt de Joodse emigrantenzoon een steeds belangrijker plaats in binnen het Belgische communisme, in 1934 wordt hij lid van de Internationale Rode Hulp, in 1935 speelt hij – met broer Emiel – een grote rol bij stakingen in de diamantindustrie en wordt hij opgenomen in het Federaal Comité van de Antwerpse Communistische Partij. Een en ander ontgaat ook de Belgische politie en justitie niet, met als gevolg dat zijn herhaalde verzoeken om naturalisatie steeds opnieuw worden afgewezen. In 1931 wordt zijn verzoek afgewezen omdat ‘hij onvoldoende bewijzen had geleverd van zijn gehechtheid aan het land en aan het Belgische volk’, in 1934 vraagt de rechtbank zich af ‘of zijn aanvraag niet voorkomt uit de wens of de bezorgdheid om een eventuele uitzetting te voorkomen’. In een tweetal fascinerende hoofdstukken gaan de schrijvers in op de gecompliceerde strubbelingen in de Belgische vakbondswereld, de vrees die onder de ‘gematigden’ bestond voor de invloed van de veel radicalere, veelal communistische Oost-Europeaanen, waarbij de ‘Joodse kwestie’ in verhulde termen een rol speelde.

Op 17 oktober 1936 – drie maanden na het uitbreken van de Spaanse Burgeroorlog – vertrok Emiel Akkerman samen met een twintigtal Poolse en Hongaarse Joden uit Antwerpen naar Spanje; twee weken later volgde Piet zijn broer. Emiel was in 1934 getrouwd met diamantslijpster Vera Luftig, Piet had al een jaar of twee verkering met de eveneens Joodse Lya Berger. ‘Ik had toch niet het recht om niet te gaan’, schrijft Piet in een brief aan zijn moeder. ‘Als ik gezien heb hoe daar in Spanje het vat buskruit ligt, dat heel de wereld in vuur en vlam ging zetten, de verdrukking bestendigen, de mensenmoord wetenschappelijk ging doorvoeren, heel de mensheid verbeesten en vertrappen (...) kon ik toen niet gaan?’ Maar hij vraagt haar ook om vergiffenis: ‘Moeder, lieve moeder, vergeef mij het leed dat ik U aandeed.’

Beide broers sneuvelen in Spanje. Emiel in november 1936, rond de verdediging van de Universiteit van Madrid, in chaotische gevechten waarover Jef Last schreef:

Wij hebben hier (...) geen enkele instructeur die militair op de hoogte van een Hollandse sergeant staat. De instructie is van een gemoedelijkheid, maar tegelijkertijd van een onbenulligheid die iedere beschrijving tart. De kameraden kunnen schieten maar niet mikken, van zich ingraven of bescherming zoeken hebben ze geen notie.

Piet kerft in de kolf van zijn geweer: ‘Om Emiel te wreken’. Lang zal hij hem niet overleven. Op Nieuwjaarsdag 1937 wordt hij doodgeschoten bij een poging een

dorpje in de buurt van Madrid te ontzetten. In april 1937 vertrekken zowel Vera als Lya met een groep van 27 Belgische vrijwilligsters naar Spanje om daar als verpleegsters te gaan werken. Allemaal Joodse vrouwen uit Oost-Europese families. Lya overleefde de oorlog, het lot van Vera – die actief was in de verzetsorganisatie Die Rote Kapelle – is onbekend. In 2015 gaat Sven Tuytens in Spanje op zoek naar het graf van Piet Akkerman. Hij krijgt weinig medewerking en concludeert: ‘Om iemand als Piet Akkerman te herdenken is in Spanje nog steeds veel politieke moed nodig.’ Zie ook ‘Las mamas belgas’, de documentaire die Tuytens maakte op <https://www.youtube.com/watch?v=BÉyBPeGeFeo>.

Yvonne Scholten, spanjestridders.nl

Bart Funnekotter, *De hel van 1812. Nederlanders met Napoleon op veldtocht naar Rusland* (Amsterdam: Prometheus, 2015) 336 p. ISBN 978-90-351-3950-3

‘De grootste ramp uit de Nederlandse militaire geschiedenis’. Zo staat de Russische veldtocht op de achterflap van Bart Funnekotters in 2015 verschenen boek *De Hel van 1812* omschreven. Of deze daadwerkelijk als zodanig bestempeld kan worden, dáár valt over te twisten, maar dat deze voor het merendeel van de betrokkenen een rampzalige afloop kende staat buiten kijf. Napoleons *Grande Armée* telde bijna 500.000 manschappen, waaronder circa 15.000 Nederlanders. Hiervan keerden er in december 1812 slechts ongeveer 500 terug (299). Eén daarvan was Willem Funnekotter, voorvader van de auteur. Zijn verhaal mondde in 2012 uit in een artikel in het *NRC*.²⁹⁸ Het hier besproken boek vormt hierop het vervolg. Funnekotter treedt hiermee in de voetsporen van Jaap de Moor²⁹⁹ en Marco van der Hoeven³⁰⁰ die zich in het verleden richtten op de belevenissen van Nederlandse militairen in respectievelijk Spanje en de Duitse gebieden. Door zijn aandacht te richten op dit derde belangrijke strijdtoneel vult Funnekotter een belangrijke lacune in de historiografie.

De auteur volgt de Nederlanders vanaf hun inlijving bij het Franse leger tot aan de uiteindelijke rampzalige terugtocht uit Rusland. Hij baseert zich hiervoor op deels niet eerder gepubliceerde brieven, memoires en dagboek aantekeningen van

²⁹⁸ <http://www.nrc.nl/handelsblad/2012/06/21/een-rotterdammer-op-heltocht-voor-napoleon-116367>.

²⁹⁹ J. de Moor en H. Ph. Vogel, *Duizend miljoen maal vervloekt land. De Hollandse Brigade in Spanje 1808-1813* (Meulenhoff, Amsterdam, 1991).

³⁰⁰ M. van der Hoeven, *Van de Weser tot de Weichsel. Het leger van het Koninkrijk Holland en de Duitse veldtochten van Napoleon 1806, 1807 en 1809* (Amsterdam: De Bataafsche Leeuw, 1994).